

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Save the Children

UVOD I REZULTATI PROJEKTNE CJELINE I - INICIJALNO OBRAZOVANJE

OBRAZOVANJE U AKCIJI
EDUCATION IN ACTION

Projekt opšteg obrazovanja u Bosni i Hercegovini (TABLA) započeo je 24. septembra 2019. i trajat će do 23. septembra 2023. godine. TABLA ima za cilj unaprijediti sposobnosti kritičkog razmišljanja učenika te ostvariti poboljšanje njihovog akademskog uspjeha u egzaktnim naukama.

Kako bi pripremili učenike i nastavnike za izazove 21. stoljeća, Save the Children (SC), u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA), Zavodom Republike Slovenije za Šolstvo (ZRSŠ) i Mrežom za izgradnju mira (MzIM), koristit će sveobuhvatan i inovativan pristup poboljšanju ishoda učenja u predmetima egzaktnih nauka, tehnologije, inženjerstva, umjetnosti i matematike (STEAM) kroz izgradnju kapaciteta nastavnika, unaprjeđenje standarda za inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika, poboljšanje okruženja za učenje i podsticanje reformskog dijaloga i zagovaranja, u svrhu povećanja efikasnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini (BiH). Tokom pandemije COVID-19, projekat je pružio podršku nastavnicima da koriste online i kombinovano (kombinacija online i rada u učionici) učenje te omogućio aktivnosti usmjerene ka očuvanju mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške (MHPSS). Osim toga, TABLA će osigurati da učenici i nastavnici kojima su najpotrebniji računari, hardver i pristup internetu posjeduju ove osnovne alate za podučavanje i učenje.

Aktivnosti projekta TABLA će biti usmjerene na vlasti na državnom nivou, te kantonalna ministarstva obrazovanja (MO) i pedagoške institucije u tri geografska područja, a to su Kanton Sarajevo (KS) i Hercegovačko-neretvanski kanton (HNK) u Federaciji BiH (FBiH) te Republika Srpska (RS), a u kontekstu jačanja kapaciteta i podršku u provođenju reformi obrazovanja.

Reforme u obrazovanju koje podržava TABLA projekat imaju za cilj transformisati inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika kroz integraciju STEAM-a, PPDM-a (pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje) i zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa (ZJNPP) zasnovanog na ishodima učenja. Aktivnosti TABLA projekta su posvećene jačanju sposobnosti edukatora da podstiču učenike na **4K** (kritičko razmišljanje, kreativnost, komunikacija i kolaboracija/saradnja) i primjenu **STEAM** znanja i vještina kako bi dosegli svoj puni potencijal i pozitivno uticali na društveni i ekonomski razvoj zemlje.

Sve četiri komponente TABLA projekta provode se u saradnji sa obrazovnim vlastima Kantona Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske, a uključuju:

- 1. Inicijalno obrazovanje nastavnika:** TABLA pruža podršku odabranim nastavničkim fakultetima kako bi povećali standarde u inicijalnom obrazovanju nastavnika i uključili vještine kritičkog razmišljanja i primijenjenih znanja u STEAM predmetima.
- 2. Stručno usavršavanje nastavnika:** TABLA pruža podršku ministarstvima obrazovanja u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Republici Srpskoj da institucionaliziraju visokokvalitetno stručno usavršavanje i profesionalni razvoj nastavnika u okviru svojih obrazovnih sistema.
- 3. Stvaranje stimulativnog okruženja za učenje i rad:** TABLA poboljšava okruženje za učenje u odabranim školama pružajući fizičke alate i opremu neophodnu za primijenjeno učenje u STEAM predmetima.
- 4. Poticanje dijaloga o reformama u obrazovanju:** TABLA promovira dijalog o reformama obrazovanja sa relevantnim interesnim stranama kao odgovor na rezultate Bosne i Hercegovine u Programu za međunarodno ocjenjivanje učenika (PISA) iz 2018., svjetskoj studiji o učeničkim postignućima iz matematike, prirodnih nauka i čitanja, te međunarodnog istraživanja Trendova u znanju matematike i prirodnih nauka (TIMSS) iz 2019, pokazatelju međunarodnih trendova u matematici i naučnim dostignućima.

Save the Children vjeruje da svako dijete zaslužuje budućnost. U zemljama sjeverozapadnog Balkana radimo svaki dan kako bismo za djecu osigurali zdrav početak života, priliku za učenje i zaštitu od nasilja. Kada se pojave krize i kada su djeca najranjivija, mi smo uvijek među prvima koji dođu pomoći i među posljednjima koji odlaze. Mi osiguravamo da se odgovori na specifične potrebe djece i da se njihov glas čuje. Postižemo dugotrajne rezultate za milione djece, uključujući onu djecu do koje je najteže doći. Dajemo sve od sebe za djecu – svaki dan i u vrijeme kriza – transformišući njihove živote i budućnost koja je pred nama.

© Save the Children 2022

Izdavač:

Save the Children

Projekat:

Projekt opšteg obrazovanja (TABLA)

Voditeljica projekta:

Jill Jarvi

Autori:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Prof. dr. Dragan Matić

Prof. dr. Emina Dedić Bukvić

Prof. dr. Alma Pobrić

Doc. dr. Amela Medar

Prof. dr. Luciana Boban

Mr. Sci. Mirela Šuman

Doc. dr. Ines Nuić

Priredivači:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Fatima Smajlović

Samir Arnautović

Lektura:

Indira Buljubašić

Dizajn naslovnice:

Ferida Abdagić

Dizajn i tehnička priprema:

ART&ART by MPD

Štampa

Amos Graf

Ova publikacija je omogućena uz velikodušnu podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj ove publikacije je odgovornost Save the Children i ne odražava nužno stavove USAID-a ili vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Ova publikacija je nastala u sklopu Projekta opšteg obrazovanja (TABLA), podržanog od strane USAID-a koji implementira Save the Children u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA).

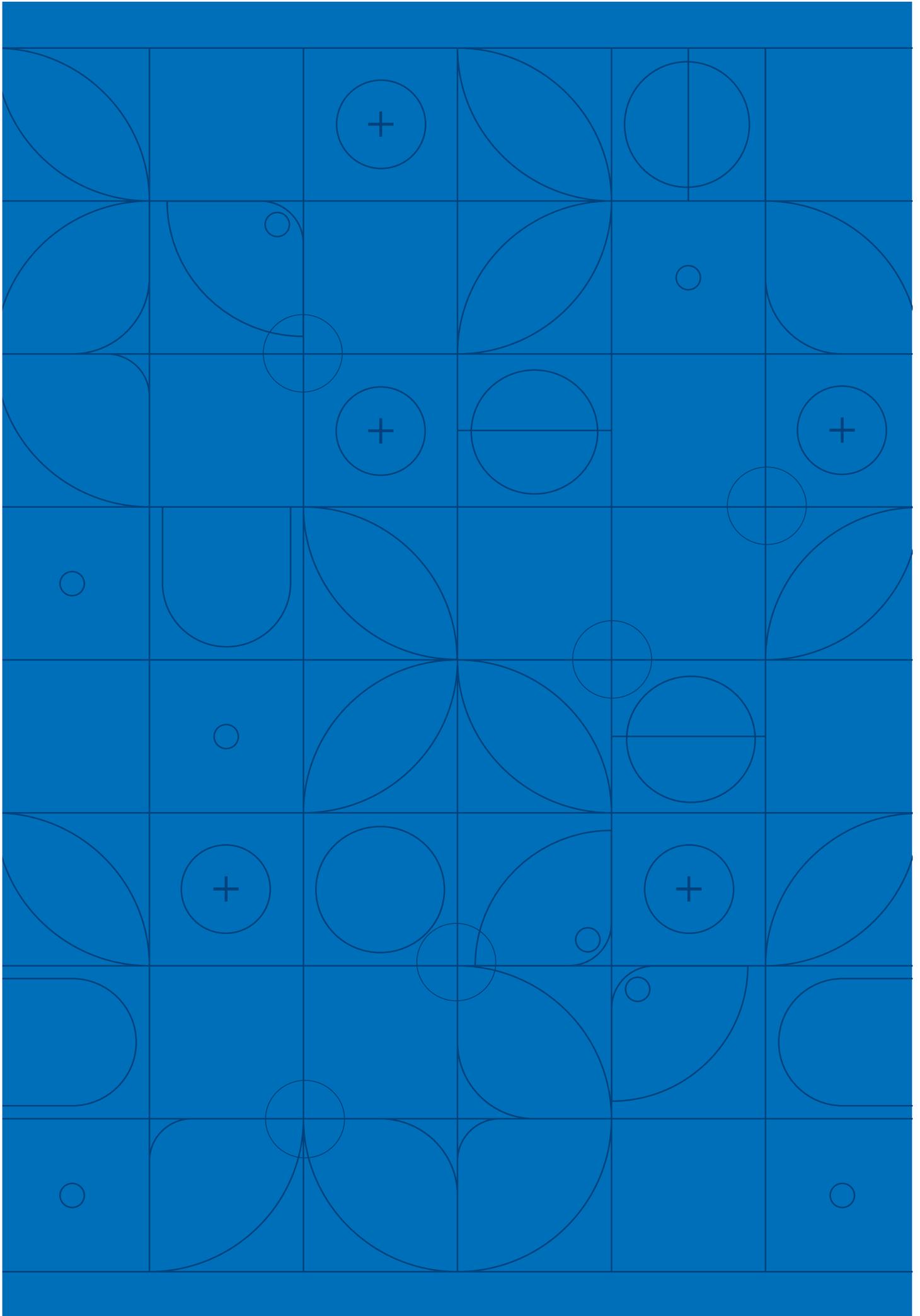
Sva prava su zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.

ISBN 978-9926-462-37-6

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 47561478

SADRŽAJ

7	UVOD
11	OSNOVNI DOKUMENTI
12	Standard zanimanja nastavnika
13	Standard kvalifikacije nastavnika
14	Nastavnički modul (Zajednička jezgra studijskih programa)
17	PRATEĆI DOKUMENTI
17	Rječnik pojmova sadržanih u dokumentima prvog dijela projekta TABLA
17	Akreditacija studijskih programa u kontekstu implementacije standarda zanimanja/ kvalifikacije nastavnika studijske programe nastavničkog smjera
19	Anketa za nastavnike
20	Kvantitativna i kvalitativna analiza nastavničkih studija u BiH
21	Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA
22	Digitalne kompetencije nastavnika
24	Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja
24	Praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća - Strategije praćenja i vrednovanja
25	Metodička praksa i Dnevnik metodičke prakse
26	Alokacija ECTS bodova
26	Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera
27	Sistem izbornih predmeta
28	Inkluzija
30	ZAKLJUČAK

UVOD

Nemoguće je imati dobro obrazovanje ako način obrazovanja nastavnika nije dobar. Dobro pripremljen i adekvatno obrazovan nastavnik će se nekako snaći u učionici i dati rezultate čak i u lošem obrazovnom sistemu. Obrnuto nije moguće, čak i u dobro organizovanom i kvalitetnom sistemu obrazovanja neadekvatno pripremljen nastavnik neće ostvariti dobre rezultate u svom radu. BiH zaista treba bolje obrazovanje nastavnika, u kojem će budući nastavnici naučiti novi pristup u podučavanju jer je činjenica da na mnogim mjestima još uvijek vlada zastarjela struktura učionice sa nastavnicima koji pričaju lekcije iz udžbenika, a koje učenici vrijedno zapisuju. Ocjene se često dobivaju na bazi dobro memorisanih nastavničkih predavanja i definicija.

U posljednjih 20 godina desile su se u BiH izvjesne promjene u sistemima obrazovanja na raznim nivoima. One su bile parcijalne, često nepotrebne i većinom nisu napravile značajna poboljšanja sektora obrazovanja. Najradikalnija promjena u sektoru visokog obrazovanja dešavala se u periodu od 2003. do 2010. uvođenjem bolonjske reforme. U proteklih sedamnaest godina, od pristupanja Bolonjskom procesu septembra 2003. godine, u Bosni i Hercegovini se gradilo vrlo specifičan i po mnogo čemu heterogen „bosanskohercegovački prostor visokog obrazovanja”. Gradilo se u teškim uslovima u kojima je nedostajalo pet ključnih elemenata potrebnih za njegovo pravilno profiliranje: 1) odgovarajuća legislativa; 2) dodatna sredstva; 3) dodatni kadrovi; 4) znanje o tome šta se gradi i kako i 5) intenzivna komunikacija među univerzitetima, fakultetima i ministarstvima zaduženim za visoko obrazovanje. Tako izgrađen bosanskohercegovački prostor visokog obrazovanja nemoguće je uspješno priključiti evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA)¹. Pored toga, administrativno organizovanje visokog obrazovanja putem ministarstava na tri nivoa administrativne organizacije zemlje dodatno otežava naše uklapanje u evropski prostor visokog obrazovanja. Državne agencije, koje treba da igraju veoma važnu ulogu u procesu reforme, a to su kod nas Agencija za razvoj visokog obrazovanja i obezbjeđenje kvaliteta (HEA)² i Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja (CIP)³ nisu dobili mandat i ulogu koju treba da imaju prema zahtjevima bolonjske reforme.

U cijelom ovom periodu od više od petnaest godina inicijalno obrazovanje nastavnika nije doživjelo potrebne dodatne promjene i poboljšanja koji su bili neophodni u svjetlu značajne modernizacije inicijalnog obrazovanja, prisutne na cijelom Evropskom prostoru visokog obrazovanja – EHEA, a čiji je BiH dio. U oblasti inicijalnog obrazovanja nastavnika još uvijek nedostaju neki ključni elementi kao što su standardi za nastavničko zanimanje i kvalifikaciju koji su osnov za izgradnju modernih kurikuluma za obrazovanje nastavnika. Umjesto toga, još uvijek su u značajnom obimu prisutni zastarjeli kurikulumi bazirani na sadržaju, neadekvatne metode učenja i podučavanja kao i stare metode vrednovanja znanja. Takav sistem inicijalnog obrazovanja ostavlja mlade nastavnike nedovoljno i neadekvatno pripremljene za rad u učionici.

¹ EHEA - European Higher Education Area, www.ehea.info

² www.heg.gov.ba

³ www.cip.gov.ba

Upravo zato je projekat TABLA toliko značajan jer se prvi bavi problemima inicijalnog obrazovanja nastavnika na jedan inovativan način koji ima šansu da proizvede značajna poboljšanja i rezultate. Projekat TABLA se logički naslanja na neke rezultate ostvarene u projektu Proširivanje i unapređenje bazičnog učenja i obrazovanja u BiH (Enhancing and Advancing Basic Learning and Education in Bosnia and Herzegovina - ENABLE BiH) u okviru kojeg je predložen Standard kvalifikacije nastavnika, i na projekat Razvoj kvalifikacijskog okvira za opće obrazovanje, čiji su nosioci British Council, WYG i GYZ, uz finansiranje EU.

Pored toga, umjesto nastavnih programa koji su zasnovani na lekcijama i predavanjima, TABLA projekat promovira novi pristup koji želi da nauči buduće nastavnike da kod podučavanja primijene moderne metode povezivanja različitih disciplina poznate kao **STEAM** pristup (nauka, tehnologija, inženjstvo, umjetnost, matematika). U ovom projektu se, također, promoviraju takozvane 4K metode učenja i podučavanja: **K**reativnost, **K**ritičko mišljenje, **K**olaboracija i **K**omunikacija. Primjenom ovih metoda centar procesa učenja i podučavanja te svega što se u tim procesima dešava postaje – učenik.

Istina, Projektna cjelina I projekta TABLA bavi se inicijalnim obrazovanjem na ograničenom prostoru, tj. u dva kantona F BiH (Kanton Sarajevo i Hercegovačko-neretvanski kanton) i u Republici Srpskoj. Na tom prostoru postoji 5 javnih univerziteta (Univerzitet u Banjoj Luci, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu) u okviru kojih je organizirano preko sedamdeset nastavničkih studijskih programa prvog ciklusa i skoro pedeset nastavničkih studijskih programa drugog ciklusa.

BiH je dosada učestvovala u više projekata iz područja obrazovanja, koji su se odnosili na izradu kvalifikacijskog okvira i standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika, kreiranje ishoda učenja, stvaranja pretpostavki za inkluzivno obrazovanje, te ostala pitanja vezana za obrazovne izazove, a kao rezultati navedenih projekata kreirani su vrijedni dokumenti. Neki od tih rezultata čak su i implementirani u zakonske i pravne akte na različitim nivoima vlasti. Međutim, činjenica je da većina tih dokumenata nije implementirana na provedbenom nivou, na onom nivou na kojem se jedino i može mjeriti njihov učinak: u nastavnim planovima i programima, nastavnoj praksi u učionici, ali i u općoj društvenoj svijesti o pojedinačnim temama i izazovima. Razlozi se mogu različito interpretirati, ali čini se da je BiH generalno došla u fazu kada joj treba više treba odgovor na how (kako), nego na what (šta). U tom kontekstu dobrodošli su svi instrumenti koji mogu pomoći pri implementaciji određenih ideja, odredbi, okvira ili drugih oblika projektnih rezultata, uzimajući u obzir ograničenja specifična za kontekst BiH, a koja se uglavnom odnose na ustavnu nadležnost nad obrazovanjem na različitim nivoima, koja posljedično dovodi do suboptimalnog korištenja resursa te nedovoljne razmjene znanja i iskustava.

U prvom dijelu Inicijalno obrazovanje (Pre-servicer) projekta TABLA – Aktivnosti općeg obrazovanja u BiH (The General Education Activity) planirani su sljedeći rezultati:

1. usklađivanje univerzitetskih nastavnih planova i programa s Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa (ZJNPP) bazirani na ishodima učenja
2. kreiranje standarda zanimanja i standarda kvalifikacije za inicijalno obrazovanje nastavnika
3. kreiranje modularnog programa temeljenog na ishodima učenja i ključnim kompetencijama za nastavnike u predškolskom, osnovnom (razrednoj i predmetnoj nastavi) i srednjem obrazovanju
4. unapređenje mogućnosti profesionalnog razvoja za univerzitetske profesore, kroz integraciju povezanu s podučavanjem kritičkog mišljenja i STEAM predmeta.

⁴ Vidi opis projekta ENABLE: <https://smsfojnica.com/preuzimanje/ENABLE-BiH-2016-2018.pdf>

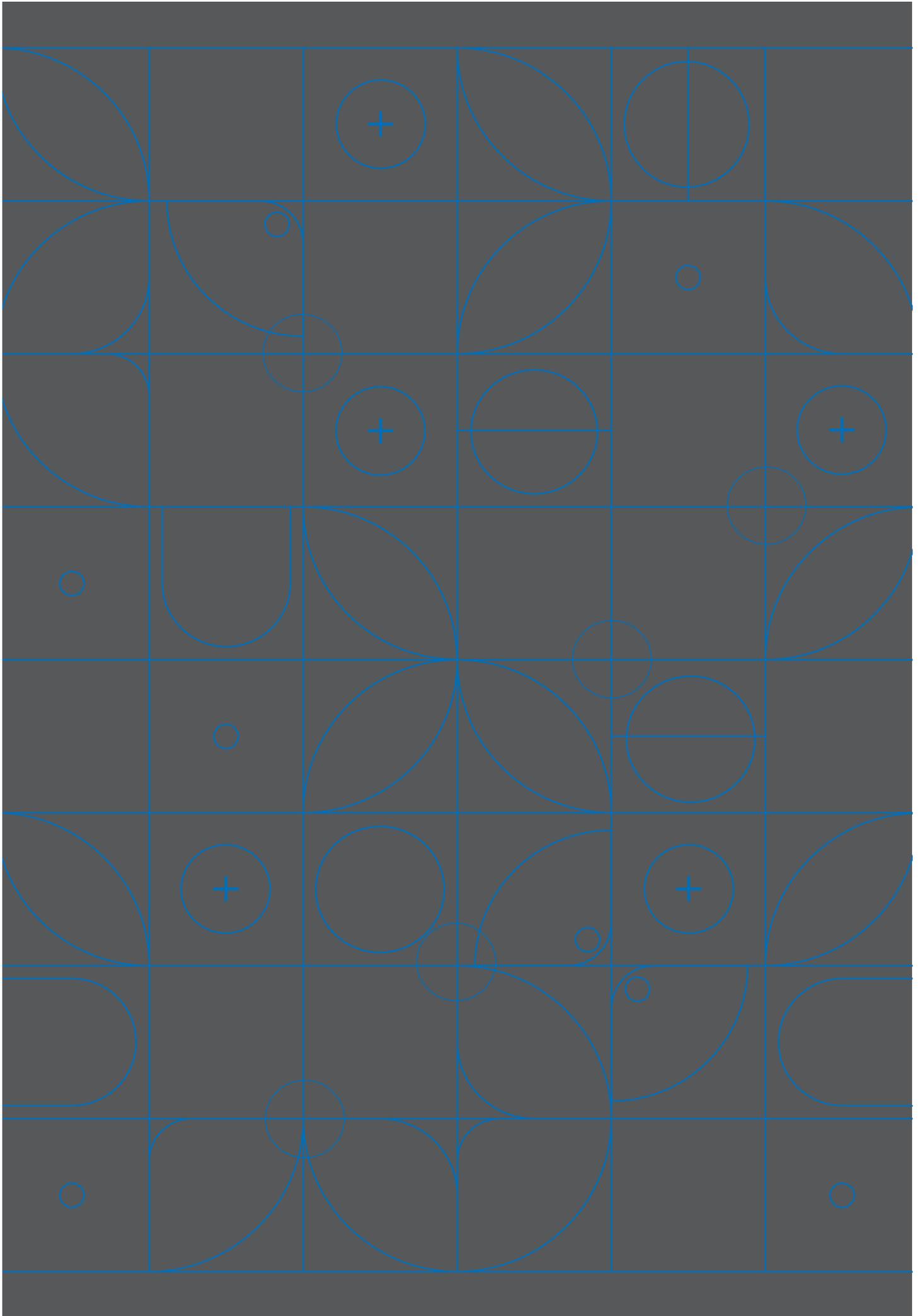
U skladu s navedenim planiranim projektnim aktivnostima, rezultati projekta su sljedeći osnovni dokumenti:

- Standard zanimanja nastavnika (planirani rezultat 2)
- Standard kvalifikacije nastavnika (planirani rezultat 2)
- Nastavnički modul – Zajednička jezgra studijskih programa (planirani rezultat 1)
- prateći dokumenti (planirani rezultat 4).

Prateći dokumenti su svojevrsna dopuna osnovnim dokumentima i imaju funkciju pomoćnih instrumenata koji će ne samo olakšati implementaciju osnovnih rezultata projekta, nego i osvijetliti kako sadašnje stanje, tako i specifične potrebe:

- Rječnik pojmova sadržanih u dokumentima prvog dijela projekta TABLA
- Akreditacija studijskih programa u kontekstu implementacije standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika studijske programe nastavničkog smjera
- Rezultati i analiza/Anketa za nastavnike
- Kvantitativna i kvalitativna analiza nastavničkih studija u BiH
- Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA
- Digitalne kompetencije nastavnika
- Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja
- Praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća - Strategije praćenja i vrednovanja
- Metodička praksa i Dnevnik metodičke prakse
- Alokacija ECTS bodova
- Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera
- Sistem izbornih predmeta.

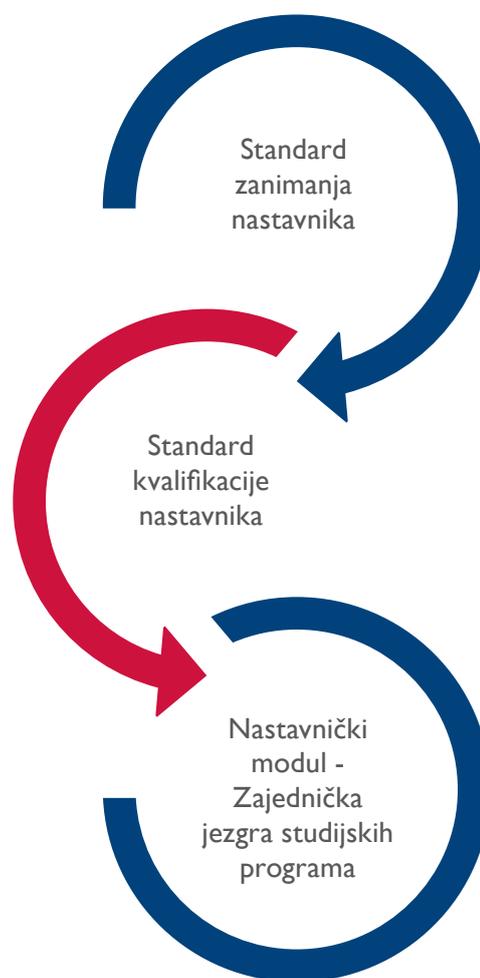
I osnovni i prateći dokumenti prezentirani su na četiri radna sastanka Projektnog tima sa Radnom grupom 35, pri čemu su prijedlozi i sugestije proizašli iz rasprave uzeti u obzir pri unapređenju dokumenata. Isti dokumenti bit će temelj za obuku Grupe 75 (nastavnici sa četiri univerziteta: Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet "Džemal Bijedić", Sveučilište u Mostaru i Univerzitet u Banjoj Luci).

OSNOVNI DOKUMENTI

Osnovni dokumenti, kao rezultati projekta, definiraju okvir za unapređenje inicijalnog obrazovanja nastavnika, a odnose se na standard zanimanja/kvalifikacije nastavnika te nastavnički modul kao zajedničku jezgru studijskih programa nastavničkog smjera. Pri tome su Standard zanimanja nastavnika i Standard kvalifikacije nastavnika namijenjeni obrazovnim vlastima, s ciljem da se implementiraju u zakonodavni okvir i tako postanu obavezujući za obrazovne ustanove na svim nivoima, a Nastavnički modul (Zajednička jezgra studijskih programa) namijenjen je visokoškolskim ustanovama kao pomoć za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije u studijske programe nastavničkog smjera.

Budući da u BiH nije propisan obavezujući standard kvalifikacije/zanimanja za nastavničku profesiju, što za posljedicu ima neujednačenu zakonsku regulaciju pristupa nastavničkom zanimanju, kao dodatni instrument koji može pospješiti proces implementacije standarda u studijske programe nastavničkog smjera svakako je proces akreditacije studijskih programa, za koju se kao jedan od kriterija traži usklađenost studijskog programa sa standardom zanimanja/kvalifikacije, a koja mehanizmom preporuke Povjerenstva stručnjaka može obavezati studijski program na implementiranje standarda u određenom vremenskom roku. U tom kontekstu, Nastavnički modul kao temeljni dokument ovog projekta može pomoći studijskom programu pri ispunjavanju obaveza pri akreditaciji.

Standard zanimanja nastavnika

Nastavnici igraju bitnu ulogu u izgradnji cjelokupnog društvenog konteksta jedne zemlje. Samo kvalitetni nastavnici mogu obrazovati holistički orijentisane učenike, spremne da žive i njeguju vrijednosti, da posjeduju vještine 21. vijeka i da budu sposobni donijeti promjene koje će biti usmjerene na razvoj i napredak.

Različita istraživanja nedvosmisleno pokazuju da su dobri nastavnici ključni za podizanje nivoa postignuća učenika. Nastavnici su kreatori nastavnog procesa i imaju značajnu ulogu u doprinosu kvaliteta obrazovanja. Stoga, poboljšanje kvaliteta inicijalnog obrazovanja nastavnika postaje bitan segment za dugoročnu i održivu izgradnju obrazovnog sistema jedne zemlje.

Promjene koje su donijele različite reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini, te promjena osobina učenika 21. vijeka, zahtijevaju poboljšanje, unapređenje i prilagođavanje obrazovanja budućih nastavnika potrebama vremena, te preispitivanje stečenih kompetencija tokom studija.

Standardi zanimanja opisuju ono šta budući nastavnik treba znati i moći učiniti kako bi se smatrao „sposobnim” za bavljenje tim zanimanjem, odnosno, opisuju nivo stečenog znanja, vještina i uvjerenja potrebnih kako bi efikasno, sigurno i adekvatno radio svoj posao.

Standard zanimanja nastavnika i Standard kvalifikacije nastavnika, nastali u projektu TABLA, definiraju rad nastavnika kroz istaknute elemente visokokvalitetne i efikasne nastave u 21. vijeku sa ciljem poboljšanja obrazovnih ishoda za studente na nastavničkim fakultetima. Standardi to određuju pružanjem okvira koji jasno definira potrebna temeljna znanja, praksu i profesionalni angažman u karijeri nastavnika.

U dokumentu Standard zanimanja nastavnika, nakon uvodnog dijela, pojašnjava se definicija standarda zanimanja, njegova namjena, svrha i prednosti.

Središnje poglavlje dokumenta je Struktura standarda, u kojem se opisuju njegova dva ključna elementa:

- kompetencije (podijeljene u pet područja kompetentnosti i tri nivoa za svako područje):
- predmetno-stručna kompetentnost – nivoi: temeljne, praktične, reflektivne kompetencije
- organizacijska kompetentnost – nivoi: temeljne, praktične, reflektivne kompetencije
- pedagoško didaktička i psihološka kompetentnost – nivoi: temeljne, praktične, reflektivne kompetencije
- kompetentnost u međusobnim odnosima – nivoi: temeljne, praktične, reflektivne kompetencije
- kompetentnost u ulogama opće profesionalnosti – nivoi: temeljne, praktične, reflektivne kompetencije
- ključni poslovi (podijeljeni u pet grupa poslova, koji odgovaraju područjima kompetentnosti):
- planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada
- kreiranje okruženja za učenje i organizaciju nastavnog procesa
- podučavanje usmjereno na učenika, praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje u kontekstu škole kao segmenta odgojno-obrazovnog sistema
- komuniciranje i saradnja sa relevantnim osobama u odgojno-obrazovnom procesu
- stručni i profesionalni razvoj kroz učešće u radu i razvoju škole.

Pri tome su sve kompetencije podijeljene na tri nivoa:

- temeljne kompetencije, koje se stiču u inicijalnom obrazovanju te su kao takve sadržane u Standardu kvalifikacije nastavnika,
- praktične kompetencije, koje se stiču radnim iskustvom te nisu sadržane Standardu kvalifikacije nastavnika,

- refleksivne kompetencije, koje se stiču i razvijaju stručnim usavršavanjem te nisu sadržane u Standardu kvalifikacije nastavnika, ali se razvijaju stručnim usavršavanjem i profesionalnim napredovanjem, te kao takve trebaju biti temelj za planiranje programa stručnog usavršavanja nastavnika i izradu kataloga akreditovanih programa obuke.

Poglavlje Profesionalni razvoj nastavnika pojašnjava karakteristike profesionalnog razvoja, razvojne faze napredovanja nastavnika u zvanja (pripravnik, nastavnik, mentor, savjetnik), te način praćenja i dokumentacije profesionalnog razvoja (uz primjer strukture portfolija).

Dokument Standard kvalifikacije nastavnika prezentiran je na trećem sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Standard kvalifikacije nastavnika

Procedure donošenja standarda zanimanja ili standarda kvalifikacije i njihovi elementi trebali bi biti regulirani zakonodavnim okvirom, što u BiH nije učinjeno ni na jednom nivou. Ne uzimajući u obzir elemente standarda kvalifikacije koji bi bili tehničke prirode (predlagatelj standarda, nadležna ustanova, datum i sl), ovaj dokument donosi razrađene temeljne elemente standarda kvalifikacije nastavnika, koji se odnose na nivo kvalifikacije, kompetencije i ishode učenja.

Standard kvalifikacije nastavnika razvijen na ovom projektu temelji se na Standardu zanimanja nastavnika, također razvijenog unutar ovog projekta, te dokumentima koji su rezultat dvaju značajnih projekata u području obrazovanja u BiH: Standard kvalifikacije za pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje nastavnika na univerzitetima u Bosni i Hercegovini (rezultat projekta ENABLE) i Standardi za nastavničku profesiju (rezultat projekta Razvoj kvalifikacijskog okvira za opće obrazovanje).

Standard kvalifikacije nastavnika nije zamišljen kao zamjena za gore navedene standarde, nego kao primjer njihove prilagodbe novim saznanjima u području obrazovanja i novim obrazovnim potrebama, te predmetnoj i kadrovskoj strukturi studijskih programa kao inicijalnog obrazovanja nastavnika, u svrhu lakše implementacije. U tom kontekstu vrijedan doprinos Standarda kvalifikacije nastavnika (a time i cijelog projekta) leži u činjenici da dokument prikazuje na koji način standard kvalifikacije može biti poveznica između standarda zanimanja i studijskog programa, te kao takav može poslužiti kao metodološki obrazac za implementiranje bilo kojeg standarda zanimanja/kvalifikacije u bilo koji studijski program.

U poglavlju Metodologija izrade Standarda kvalifikacije nastavnika detaljno se pojašnjavaju ciljevi, karakteristike i pretpostavke izrade Standarda kvalifikacije nastavnika, pri čemu se naglasak stavlja na mogućnosti i načine njegove implementacije u studijske programe nastavničkog smjera.

Poglavlje Temeljni elementi Standarda kvalifikacije nastavnika donosi strukturu i sadržaj temeljnih elemenata Standarda kvalifikacije nastavnika:

- popis kompetencija budućih nastavnika, koje se stiču inicijalnim obrazovanjem na nivou kvalifikacije, podjeljenih prema područjima kompetentnosti preuzetim iz Standarda zanimanja nastavnika:
 - predmetno-stručna kompetentnost – nivou: temeljne, praktične, refleksivne kompetencije
 - organizacijska kompetentnost – nivou: temeljne, praktične, refleksivne kompetencije
 - pedagoško didaktička i psihološka kompetentnost – nivou: temeljne, praktične, refleksivne kompetencije

- kompetentnost u međusobnim odnosima – nivoi: temeljne, praktične, refleksivne kompetencije
- kompetentnost u ulogama opće profesionalnosti – nivoi: temeljne, praktične, refleksivne kompetencije
- popis ishoda učenja podijeljenih u područne grupe:
 - Pedagogija-psihologija-didaktika
 - Metodika nastave sa školskom praksom
 - Opće kompetencije nastavnika.

Dokument Standard kvalifikacije nastavnika prezentiran je na trećem sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Nastavnički modul (Zajednička jezgra studijskih programa)

Izrada modularne strukture studijskog programa nastavničkog smjera jedna je od planiranih aktivnosti projekta TABLA – Aktivnosti općeg obrazovanja u BiH, odnosno njegovog prvog dijela Inicijalnog obrazovanja nastavnika (Pre-service Teacher Training).

U poglavlju Bolonjski studijski programi kao modularni program opisane su karakteristike studijskih programa po bolonjskom programu, s posebnim naglaskom na modularnost studijskih programa. U tom kontekstu, svrha *Nastavničkog modula* je biti okvir i instrument za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije u studijski program nastavničkog smjera.

Pri kreiranju studijskih programa nastavničkog smjera važno je planirati i definirati *Nastavnički modul* kao zasebnu cjelinu iz dva ključna razloga:

- značajan dio *Nastavničkog modula* dijeli više studijskih programa na jednom fakultetu ili visokoškolskoj ustanovi
- ishodi učenja koji se stiču na *Nastavničkom modulu* čine jedinstvenu cjelinu i direktno se odnose na Standard zanimanja nastavnika i Standard kvalifikacije nastavnika.

U središnjem poglavlju *Nastavnički modul* donosi se:

- struktura, svrha, ciljevi i pretpostavke izrade *Nastavničkog modula* kao dijela studijskog programa koji se odnosi na sticanje nastavničkih kompetencija, te udio pojedinih podmodula u *Nastavničkom modulu*
- način implementacije *Nastavničkog modula* (koraci, pretpostavke, kategorije podmodula)
- tabelarni prikaz kategorija svih podmodula *Nastavničkog modula*:
 - Podmodul pedagogije, psihologije i didaktike
 - Podmodul metodike nastave sa školskom praksom
 - Podmodul općih kompetencija nastavnika.

Nastavnički modul je kompatibilan sa Standardom zanimanja nastavnika i Standardom kvalifikacije nastavnika, također razvijenih unutar projekta TABLA, jer je kreiran na način da su njegovi podmoduli kompatibilni grupama ishoda učenja u Standardu kvalifikacije nastavnika, odnosno svaki od tri podmodula sadrži iste ishode učenja kao odgovarajuće skupine ishoda učenja u Standardu kvalifikacije nastavnika. Svakom podmodulu dodate su kategorije koje čine elemente nastavnog plana i programa: ECTS opterećenje, ciljevi, te preporučene metode podučavanja i vrednovanja.

U Prilogu je prezentirana matrica pokrivenosti temeljnih kompetencija ishodima učenja iz Standarda kvalifikacije nastavnika, kao primjer načina provjere nivoa implementiranja standarda kvalifikacije u studijski program nastavničkog smjera.

Budući da uvažava strukturu i elemente studijskog programa te metodologiju izrade nastavnih planova i programa, *Nastavnički modul* uveliko olakšava implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika, koja je jedan od kriterija za akreditaciju studijskih programa.

Dokument Standard kvalifikacije nastavnika pripremljen je kao radni materijal drugog sastanka Projektnog tima s Radnom grupom 35.

PRATEĆI DOKUMENTI

Zbog specifičnosti studijskih programa nastavničkog smjera, pored osnovnih dokumenata projekta TABLA, javila se potreba za kreiranjem pratećih dokumenata, koji bi trebali olakšati implementiranje temeljnih dokumenata u zakonske akte i nastavne planove i programe. Iako oni kao takvi mogu biti korisni i drugim korisnicima, primarno su namijenjeni univerzitetkim nastavnicima te svim nivoima menadžmenta fakulteta i visokoškolskih ustanova, s primarnom svrhom primjene dokumenata u praksi.

Pored dokumenata kao takvih, u istu svrhu planirane su i obuke Grupe 75 (nastavnici sa četiri univerziteta: Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet "Džemal Bijedić", Sveučilište u Mostaru i Univerzitet u Banjoj Luci).

Budući da je pri kreiranju i unapređenju studijskih programa potrebno uzeti u obzir više različitih i specifičnih perspektiva, izazova ili pitanja, od kojih zavisi krajnji rezultat procesa.

Prateći dokumenti predstavljaju i način osvještavanja pojedinih tema, ali i način educiranja i informiranja, pokušavajući ovako složenoj problematici pristupiti na što jednostavniji način.

Rječnik pojmova sadržanih u dokumentima prvog dijela projekta TABLA

Rječnik pojmova sadržanih u dokumentima prvog dijela projekta TABLA sadrži kratko pojašnjenje korištenih pojmova u svim dokumentima. Potreba ovakvog rječnika proizilazi iz neujednačenog korištenja osnovnih pojmova iz područja visokog obrazovanja (npr. akreditacija, studijski program), ali i zbog potrebe da se objasni značenje pojedinih pojmova isključivo u kontekstu dokumenata projekta TABLA (npr. kvantitativna i kvalitativna analiza studijskih programa, nastavnički modul).

Akreditacija studijskih programa u kontekstu implementacije standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika studijske programe nastavničkog smjera

Postupke akreditacije u Bosni i Hercegovini provodi Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH (dalje: Agencija BiH) u saradnji s nadležnim obrazovnim vlastima i Agencijom za visoko obrazovanje Republike Srpske. Proces akreditacije visokoškolskih ustanova, uprkos određenim teškoćama i kašnjenjima, uspješno je proveden za sve javne univerzitete u BiH. Međutim, akreditacija studijskih programa suočava se s velikim izazovima prouzrokovanim nejasnoćama o načinu primjene, kako u aktima Agencije BiH, tako u zakonskim aktima nadležnih obrazovnih vlasti.

Govoreći o važnosti akreditacije studijskih programa, potrebno je naglasiti razliku između akreditacije visokoškolske ustanove i akreditacije studijskih programa, koje su odnose na:

- predmet akreditacije (pri institucionalnog akreditaciji ocjenjuje se kvalitet institucije u cjelini, sa svim

- fakultetima i resursima, dok se pri akreditaciji studijskih programa posmatra svaki studijski program pojedinačno, pri čemu se eventualni nedostaci pojedinog studijskog programa jasnije primjećuju)
- nivoi odgovornosti (odgovornost na nivou institucionalne akreditacije snosi rektor, dok pri akreditaciji studijskih programa odgovornost snosi uprava fakulteta te vodstvo studija/odsjeka, što znači da prilikom eventualne posjete Povjerenstvo vrši intervjuje s upravama i stručnim službama fakulteta, te nastavnicima i studentima određenog studijskog programa)
 - način pripreme za akreditaciju (pri institucionalnoj akreditaciji prezentiraju se podaci na nivou univerziteta/sveučilišta, dok se pri akreditaciji studijskih programa prezentiraju podaci samo za određeni studijski program, što znači da se nepovoljan podatak pojedinog studijskog programa ne može opravdati povoljnim prosječnim podatkom na nivou univerziteta/sveučilišta),
 - posljedice ishoda akreditacije (pri institucionalnoj akreditaciji posljedice negativnog ishoda odnose se na cijelu visokoškolsku ustanovu, dok se pri akreditaciji studijskih programa eventualne suspenzije upisa, kao jedna od mogućih posljedica negativnog ishoda akreditacije, odnose samo na određeni studijski program).

Dakle, neprovođenje akreditacija studijskih programa donosi direktan negativni učinak na kvalitet studijskih programa, jer je upravo nivo studijskog programa jedini nivo na kojem se mogu provesti konkretne mjere unapređenja kvaliteta.

Zbog neznatnog broja akreditiranih studijskih programa u BiH, može se reći da je proces na samom početku te je pravi trenutak da on bude iskorišten u svrhu unapređenja studijskih programa nastavničkog smjera po pitanju uvođenja standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika.

Budući da je jedan od kriterija za akreditaciju studijskih programa povezanost sa standardom zanimanja/kvalifikacije, povezivanje procesa akreditacije i procesa implementiranja standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u studijske programe nastavničkog smjera može se sagledati iz dvije perspektive:

- implementiranje standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u studijske programe nastavničkog smjera kao preduslov za ispunjavanje kriterija za akreditaciju studijskih programa,
- proces akreditacije studijskih programa kao instrument za implementiranje standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u studijske programe nastavničkog smjera.
- Zbog svega navedenog, moguće rješenje u kontekstu akreditacije studijskih programa u BiH i uvođenja standarda zanimanja/kvalifikacije u studijske programe nastavničkog smjera moglo bi se tražiti upravo u procesu akreditacije studijskih programa, iz dva razloga:
- s jedne strane, motiv visokoškolske ustanove za implementiranje standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u studijske programe nastavničkog smjera mogao bi se, između ostalog, pronaći upravo u potrebi za uspješnim akreditiranjem navedenih studijskih programa
- s druge strane, obavezu za implementiranje standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u studijske programe nastavničkog smjera mogla bi donijeti odgovarajuća preporuka Povjerenstva stručnjaka u procesu akreditacije svakog pojedinog studijskog programa nastavničkog smjera.

Obje perspektive podrazumijevaju informiranje svih aktera i o jednom i o drugom procesu, te osvještavanje njihove važnosti i međusobne povezanosti, čemu može doprinijeti i ovaj dokument.

Dokument Akreditacija studijskih programa u kontekstu implementacije standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika studijske programe nastavničkog smjera pripremljen je kao radni materijal četvrtog sastanka Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Anketa za nastavnike

Jedna od polaznih aktivnosti prvog dijela projekta TABLA bilo je provođenje anketiranja nastavnika u osnovnim i srednjim školama, kako bi se dobila povratna informacija o znanjima i kompetencijama koje su stekli tokom inicijalnog obrazovanja, ali i o njihovim stavovima o važnosti, ulozi i uspješnosti realizacije nastavnog procesa iz predmeta koji su vezani za nastavničke kompetencije. Anketa je provedena na uzorku od 357 nastavnika osnovnih i srednjih škola iz Kantona Sarajevo, Hercegovnačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske.

U dokumentu Anketa za nastavnike predstavljena je statistika rezultata odgovora za svako pojedinačno pitanje ankete s kratkim osvrtom na prezentirani rezultat:

1. Upišite grad u kojem ste završili studij.
2. Upišite mjesto u kojem radite.
3. Koje od dole pobrojanih nastavničkih kompetencijama ste stekli u dovoljnoj mjeri u toku studija (kompetencije za nastavnu oblast, predmet i metodiku nastave, kompetencije za podučavanje i učenje, kompetencije za vrednovanje i ocjenjivanje, kompetencije za podršku razvoja ličnosti učenika, kompetencije za komunikaciju i saradnju, kompetencije same ličnosti – poznavanje stranih jezika, digitalna pismenost, opšta kultura i informisanost, kreativnost i sl)?
4. Koji su Vam predmeti, kojima se grade nastavničke kompetencije, tokom Vašeg studija za nastavnika najviše pomogli u Vašoj nastavničkoj praksi?
5. U kojim predmetima, kojima se grade nastavničke kompetencije, ste imali puno sadržaja koji su vam malo koristili za Vaše nastavničko zanimanje u učionici?
6. Koje od dole pobrojanih nastavničkih kompetencijama NISTE stekli u dovoljnoj mjeri u toku studija: kompetencije za nastavnu oblast, predmet i metodiku nastave, kompetencije za podučavanje i učenje, kompetencije za vrednovanje i ocjenjivanje, kompetencije za podršku razvoja ličnosti učenika, kompetencije za komunikaciju i saradnju, kompetencije same ličnosti – poznavanje stranih jezika, digitalna pismenost, opšta kultura i informisanost, kreativnost i sl)?
7. Da li ste se tokom Vašeg osnovnog studija imali priliku upoznati sa didaktičko-metodičkim postupcima u podučavanju djece sa poteškoćama u razvoju?
8. Da li ste tokom osnovnog studija imali priliku upoznati se sa didaktičko-metodičkim postupcima u podučavanju nadarenih učenika?
9. Da li ste tokom osnovnog studija stekli temeljna znanja o praćenju i vrednovanju učeničkih postignuća?
10. Da li ste tokom osnovnog studija stekli temeljna znanja o mogućnostima razvoja partnerstva porodice, lokalne zajednice i škole kroz odgojno-obrazovni proces Vašeg predmeta?
11. Ako ste nastavnik jednog predmeta (ili jedne grupe predmeta), procijenite da li ste i u kojoj mjeri u toku studija obrađivali poveznice između Vašeg predmeta i drugih predmeta?
12. Da li smatrate da ste u okviru studija stekli međupersonalne, reflektivne i vještine istraživanja?
13. Da li ste u toku studija imali mogućnost da steknete i unaprijedite komunikacione i prezentacione vještine?
14. Koliki je optimalan broj časova koje bi student nastavničkog smjera trebao provesti u učionici, slušajući drugog nastavnika (mentora), u okviru metodičke prakse?
15. Koliki je optimalan broj časova koje bi student nastavničkog smjera trebao provesti u učionici, držeći čas, u okviru metodičke prakse?
16. Da li ste se tokom osnovnog studija imali priliku upoznati sa aplikativnim stranama/mogućnostima izučavanih predmeta, kako u svakodnevnom životu, tako i različitim sektorima ekonomije?
17. Da li ste kroz Vaš osnovni studij imali priliku sticati znanja, sposobnosti i vještine kako da kod učenika razvijate ključne kometencije za 21. vijek (KC21)?
18. Koji je najveći izazov nastavnika u učionici (odaberite najviše tri odgovora, za koje smatrate da su najvažniji)?
19. Da li ste tokom dodiplomskog studija upoznati sa standardom zanimanja nastavničke profesije i

- očekivanjima od vas kao budućih nastavnika?
20. Grupa predmeta za sticanje nastavničkih kompetencija sadržavala je zajedničku jezgru za sva nastavnička zanimanja i ključne komponente u obrazovanju nastavnika.
 21. Tokom dodiplomskog studija kroz grupu predmeta za sticanje nastavničkih kompetencija praktično su predstavljeni načini praćenja i vrednovanja postignuća učenika.
 22. Nakon završenog studija imam mogućnost redovnog učestvovanja i praćenja programa stručnog usavršavanja utemeljenih na analizi potreba, reformskim zahtjevima, analizi postignuća u obrazovanju, itd.

Dokument Anketa za nastavnike pripremljen je kao radni materijal drugog sastanka Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Kvantitativna i kvalitativna analiza nastavničkih studija u BiH

Kvantitativna i kvalitativna analiza studijskih programa nastavničkog smjera jedna je od povezanih aktivnosti prvog dijela projekta TABLA. U analizu su uključene javne visokoškolske ustanove iz Kantona Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske. Kvantitativna analiza rađena je na uzorku od 85 studijskih programa nastavničkog smjera, a kvalitativna na uzorku od 70 studijskih programa nastavničkog smjera, koji se izvode na Univerzitetu u Sarajevu, Sveučilištu u Mostaru, Univerzitetu "Džemal Bijedić" i Univerzitetu u Banjoj Luci. Cilj analize bio je uvid u nivo sistemskog implementiranja i pokrivenosti standarda kvalifikacije nastavnika u analiziranim studijskim programima nastavničkog smjera.

Dokument *Kvantitativna i kvalitativna analiza nastavničkih studija u BiH* nakon uvodnog dijela donosi popis studijskih programa koji su bili uzorak za analizu.

U poglavlju *Kvalitativna analiza* donosi se pregled predmeta s nastavničkim kompetencijama, njihovi nazivi, status, broj predmeta, broj pripadajućih ECTS bodova te udio ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama u ukupnom broju bodova po svakom ciklusu zasebno, ali i tokom I i II ciklusa zajedno, u svrhu sticanja uvida u zastupljenost navedenih predmeta u studijskim programima nastavničkog smjera, pri čemu se izdvajaju dva pokazatelja (indikatora):

1. broj predmeta s nastavničkim kompetencijama i pripadajućih ECTS bodova po studijskom programu
2. udio ECTS bodova s nastavničkim kompetencijama po ciklusima.

Navedeni podaci su prezentirani po visokoškolskim ustanovama, fakultetima i studijskim programima.

Poglavlje *Kvantitativna analiza* posmatra strukturu studijskih programa nastavničkog smjera i ishode učenja na nivou pojedinih predmeta koji nose nastavničke kompetencije. Iako ima više različitih načina i mogućnosti pristupa kvalitativnoj analizi studijskih programa, u analizi su izdvojena tri pokazatelja (indikatora):

1. popis zajedničkih (općih) obaveznih predmeta s nastavničkim kompetencijama na nivou fakulteta
2. ishodi učenja zajedničkih obaveznih predmeta s nastavničkim kompetencijama na nivou fakulteta
3. ishodi učenja specifičnih obaveznih predmeta s nastavničkim kompetencijama na nivou studijskog programa.

Pokazatelj 1. kvalitativne analize ukazuje na nivo sistemskog planiranja i implementiranja nastavničkih kompetencija u studijske programe nastavničkog smjera koji se izvode na istom fakultetu. Pokazatelji 2. i 3. kvalitativne analize uključuju samo obavezne predmete, jer se ishodi učenja ostvareni samo na obaveznim predmetima mogu uzeti u obzir pri definiranju ishoda na nivou studijskog programa (iz jednostavnog razloga što izborne predmete

polaže samo dio studenata, a ishodi na nivou studijskog programa trebaju biti isti za sve studente s određenom kvalifikacijom).

Navedeni podaci su prezentirani po visokoškolskim ustanovama, fakultetima i studijskim programima.

U zaključnom poglavlju su navedeni osnovni zaključci kvantitativne analize, iz kojih se mogu izdvojiti:

- definiranje navedenih udjela ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama u ukupnom broju ECTS bodova može se smatrati više procjenom nego egzaktnim podatkom zbog sadržajnih i strukturnih manjkavosti analiziranih nastavnih planova i programa (nepostojanje popisa predmeta s nastavničkim kompetencijama, nepostojanje definiranih ishoda učenja ili njihova neadekvatna formulacija, nesklad između naziva predmeta i ishoda učenja, i sl).
- procijenjeni broj i udio ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama u ukupnom broju ECTS bodova tokom I i II ciklusa na analiziranom uzorku pokazuje velika odstupanja (od 15 ECTS do 148 ECTS, odnosno od 6,2 % do 49,3%)
- pri analizi kumulativnog zbroja ECTS bodova tokom I i II ciklusa, gdje se pratio kontinuitet 49 studija (uključujući i one studijske programe koji se ne izvode na 2. ciklusu), samo njih 29 ima najmanje 20 % ECTS bodova na predmetima s nastavničkim kompetencijama u ukupnom broju ECTS bodova tokom I i II ciklusa
- od 85 analiziranih studijskih programa čak 35 studijskih programa nema nijedan ponuđeni izborni predmet s nastavničkim kompetencijama.
- osnovni zaključci kvalitativne analize, iz kojih se mogu izdvojiti:
- nedovoljan je broj zajedničkih predmeta na nivou fakulteta koji bi bili isti na svim studijskim programima nastavničkog smjera, kako bi se na njima u istom opterećenju mogli sticati isti ishodi učenja i kompetencije za sve buduće nastavnike
- u nekim nastavnim planovima i programima ishodi učenja nisu uopće definirani, nisu ispravno formulirani ili se ne odnose na nastavničke kompetencije
- neispravna formulacija ishoda učenja onemogućava analizu usklađenosti ishoda učenja na zajedničkim (općim) obaveznim predmetima na nivou fakulteta i na specifičnim obaveznim predmetima na nivou studijskog programa
- neispravna formulacija ishoda učenja onemogućava analizu pokrivenosti kompetencija i ishoda učenja iz standrada zanimanja/kvalifikacije nastavnika ishodom učenja na nivou studijskog programa.

Provedena analiza svakako je evidentirala “slabe tačke” studijskih programa nastavničkog smjera i njihovih nastavnih planova i programa, što je na neki način odredilo i teme nekih pratećih dokumenata ovoga projekta.

Rezultati kvantitativne analize prezentirani su na prvom sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35, a rezultati kvalitativne analize prezentirani su na drugom sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA

Kompetencije, ishodi učenja i kurikulumski pristup su ključne teme i pitanja na području obrazovanja koji dominiraju pedagoškom teorijom već posljednje dvije decenije. Iz tog razloga razvila se potreba utvrđivanja osnovnih kompetencija potrebnih društvu i pojedincu, a kao odgovor na potrebe savremenih globalizacijskih promjena. Međutim, da bi se to postiglo, potrebno je istinsko razumijevanje navedenih pojmova, što je i svrha izrade ovog dokumenta.

Osim uvodnog i zaključnog poglavlja, dokument *Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA* sadrži sljedeća poglavlja:

- poglavlje *Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA* donosi teorijski okvir za definiranje i podjele kompetencija, pozivajući se na referentnu literaturu;
- poglavlje *Temeljni dokumenti korišteni u definiranju kompetencija TABLA* donosi hronološki pregled razvoja standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika u BiH te referentne međunarodne dokumente koji su se koristili pri razvoju kompetencija u okviru projekta TABLA;
- poglavlje *Kompetencije definirane u projektu TABLA* iznosi strukturu i sadržaj kompetencija nastavnika, kao i pet grupa kompetentnosti:
 1. predmetno-stručna kompetentnost – stručna osposobljenost za podučavanje pojedinih predmeta
 2. kompetentnost u međusobnim odnosima – komunikacijske sposobnosti i vještine u međusobnim odnosima
 3. organizacijska kompetentnost – poznavanje školske dokumentacije, sposobnost ispunjavanja administrativnih poslova i planiranja nastave, saradnja sa roditeljima, pedagoško vođenje razreda i/ili grupe, organizacijske sposobnosti
 4. pedagoško-didaktička i psihološka kompetentnost – poznavanje osobina učenika (potrebe, sposobnosti, razvoj) te osposobljenost za izvođenje diferencirane i individualne nastave, strukturiranje i izvođenje nastavnog procesa, upotreba socijalnih oblika rada, upotreba nastavnih metoda, sposobnost upotrebe nastavnih sredstava i pomagala i informacijsko-komunikacijske tehnologije u odgoju i obrazovanju, osposobljenost za izvođenje „podučavanja usmjerenog na učenika“, osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje i samostalnost, poznavanje školskog sistema;
 5. kompetentnost u ulogama opće profesionalnosti – sposobnost stručne saradnje i planiranja ličnog profesionalnog razvoja u kojima se izdvajaju tri razine kompetentnosti: temeljne, praktične i refleksivne kompetencije radi lakšeg razumijevanja kompleksnosti zahtjeva koji se stavljaju pred buduće nastavnike u vremenu koje dolazi;
- poglavlje *Tabele: Grupe poslova*, ključni poslovi, temeljne, praktične i refleksivne kompetencije nastavnika donosi tablični prikaz grupa i nivo kompetencija, u kojima su dodate kategorije grupa ključnih poslova i popisa ključnih poslova na način da su povezane s područjima kompetentnosti i nivoma kompetencija, a navedene tablice postale su temelj Standarda zanimanja nastavnika;
- poglavlje *Smjernice za dizajniranje studijskog programa za obrazovanje nastavnika* uz navedene kompetencije naglašava karakteristike studijskih programa nastavničkog smjera i njegovih elemenata te važnost integriranja navedenih kompetencija u studijske programe nastavničkog smjera.

Dokument Razvoj kompetencija u okviru projekta TABLA prezentiran je na trećem sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Digitalne kompetencije nastavnika

Digitalne tehnologije postale su esencijalan dio života u domenu učenja, komunikacije, poslovne organizacije i slobodnog vremena, na osnovu čega je i sposobnost da se pravilno upotrebljavaju i da se uspostavi kontrola nad njima jedna od ključnih kompetencija za XXI vijek. Uz digitalizaciju društva, razvijanje digitalne pismenosti postaje imperativ i veoma popularna tema u akademskim i obrazovno-političkim krugovima u okviru koje se razmatraju potencijalne dobiti digitalnog opismenjavanja za društvo, ali i za pojedince. Govori se o potrebi da se investira u razvijanje digitalne pismenosti radi ekonomskog razvoja i konkurentnosti (European Commission, 2010), ali se ukazuje i na to da je razvijanje digitalne pismenosti ključno za otvaranje i poboljšanje šansi za zapošljavanje i životne šanse, ali i za potpunu participaciju u životu (Sefton-Green, Nixon, & Erstad, 2009).

Digitalna pismenost tako postaje „životna vještina“, koja uz čitalačku i matematičku pismenost, postaje „uslov, ali i pravo“ za sve građane (OECD, 2001).

Dokument Digitalne kompetencije nastavnika namijenjen je različitim grupama korisnika:

- fakultetima i visokoškolskim ustanovama - za kreiranje i unapređenje kurikuluma utemeljenih na ishodima učenja kojima su definirane digitalne kompetencije budućih nastavnika, ta kao izvor za dodatna istraživanja i moguća unapređenje nastavne prakse
- školama - za praćenje i evaluaciju digitalnih kompetencija nastavnika, te na osnovu toga za procjenu potreba profesionalnog razvoja i organizaciju profesionalnog razvoja nastavnika u segmentu razvijanja njihove digitalne pismenosti
- ministarstvima obrazovanja - za usaglašavanje kompetencijskog okvira digitalne pismenosti sa evropskim okvirom i obrazovnim politikama,
- pedagoškim zavodima - za praćenje i evaluaciju postojećeg nivoa digitalnih kompetencija nastavnika, te iznalaženje načina i modela profesionalnog razvoja nastavnika u na polju digitalnih kompetencija i digitalne pismenosti,
- nastavnicima - za samoprocjenu i postavljanje ciljeva u razvijanju digitalnih kompetencija i digitalne pismenosti na temelju definiranih standarda.

Osim uvodnog dijela, u kojem je opisan Evropski okvir za digitalnu pismenost građana, pojašnjena definicija informatičke pismenosti te naveden hronološki pregled istraživanja digitalnih vještina, dokument ima sljedeća poglavlja:

- poglavlje Bloomova digitalna taksonomija pojašnjava pojam Bloomove digitalne taksonomije, nivoe, elemente s primjerima učeničkih aktivnosti i zadataka za svaki od šest nivoa;
- poglavlje Digitalne kompetencije evropskog nastavnika detaljno predstavlja Evropski okvir za nastavničke kompetencije, koji razlikuje šest područja digitalnih kompetencija:
 1. profesionalna angažiranost
 2. digitalni resursi
 3. nastava i učenje
 4. praćenje i vrednovanje
 5. osnaživanje učenika
 6. razvijanje digitalnih kompetencija učenika.

Za svako područje kompetencija definirano je i:

- popis kompetencija
- popis aktivnosti koje određena kompetencija podrazumijeva
- popis ishoda učenja unutar određene kompetencije
- tabela za formativno praćenje na tri nivoe: nivo ispunjenja standarda, standardni nivo i napredni nivo.

U poglavlju *Dodatak: Program obuke za sticanje Digitalnih kompetencija za buduće nastavnike u nastavničkoj grupi predmeta* iznosi se program obuke budućih nastavnika zamišljen kao dio nastavnog plana i programa, za kojeg su definirani ciljevi, sadržaj, ishodi učenja, nastavne metode, metode za procjenjivanje studentskih postignuća i tablica za formativno praćenje.

Dokument Digitalne kompetencije nastavnika prezentiran je na trećem sastanku Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja

Nastava je dinamičan proces koji grade i zajednički razvijaju učenici i nastavnici. Savremena metodika nastavnika dovodi u ulogu upravljača, moderatora, voditelja, organizatora, pedagoškog menadžera, što znači da će nastavnik dobro osmišljenim aktivnostima i metodama, kao i njihovim pravilnim redoslijedom, potaknuti učenika na aktivno učenje.

Dokument *Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja* namijenjen je nastavnicima na svim nivoma obrazovanja, u funkciji odgovora na izazove savremene nastave.

Osim uvodnog dijela, koji se kratko referira na savremene potrebe i izazove nastavnog procesa, dokument sadrži sljedeća poglavlja:

- poglavlje *Strategije učenja i podučavanja* pojašnjavaju razliku između pojmova “strategija”, “metoda” i “postupak”, te se detaljnije opisuju verbalne metode, vizuelne metode, metode praktičnog rada, metoda učenja po modelu (uzoru) i projektna nastava;
- poglavlje *Kreativnost* iznosi elemente koji potiču kreativnost, karakteristike kreativnosti, etape kreativnog procesa, kriterije kreativnog proizvoda, modele poticanja kreativnosti u nastavi, te opisuje niz kreativnih tehnika: Umne mape (Paukovi dijagrami), Oluja ideja (brainstorming), Šest šešira (tehnika paralelnog mišljenja), Provokacija (poticanje eksperimentisanja), Igranje uloga, Superheroj ili Napoleon tehnika i SCAMPER;
- poglavlje *Kritičko mišljenje* definira kritičko mišljenje te opisuje niz strategija kritičkog mišljenja: matrix pitanja, Činkvina – pjesma od pet stihova, Tehnika lopoč, grafički organizatori podataka;
- poglavlje *Saradničko učenje (kolaboracija)* opisuje saradničko učenja, njegove karakteristike i metode kao i 19 modela saradničkog učenja;
- poglavlje *Komunikacija* govori o komunikacijskim kompetencijama nastavnika i njihovoj važnosti te o ključnim komponentama procesa učenja važnim za komunikaciju;
- u zaključnom poglavlju daje se kratki osvrt na savremene perspektive nastavnog procesa.

Dokument *Kreativnost, kritičko mišljenje, kolaboracija, komunikacija - Metode učenja i podučavanja* prezentiran je na drugom sastanku *Projektne grupe s Radnom grupom 35*.

Praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća - Strategije praćenja i vrednovanja

Učenje i poučavanje trebaju biti usmjereni prema razvijanju kompetencija koje su prepoznate kao ciljevi odgojno-obrazovnog procesa. U tom kontekstu nastavnik treba poznavati učenike, načine njihovog učenja i razvoja unutar društvenog konteksta. Mnogo je elemenata koji utiču direktno na uspjeh u podučavanju učenika (priprema časa, bavljenje disciplinom i situacijom u učionici, integracija učenika s poteškoćama u razvoju, korištenje tehničkih pomagala, individualizacija učeničkih programa učenja, praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje). Da bi razvio očekivane kompetencije kod učenika, nastavnik treba kontinuirano provoditi praćenje, vrednovanje, provjeravanje i ocjenjivanje učeničkih postignuća. Postignuća u fazi rezultata ne odnose se samo na ono što su učenici postigli već i na uspješnost rada nastavnika kao osobe koja je odgovorna za realizaciju zadatog dogovora. Tako se prema doživljajima učenika vrednuje i uspješnost nastavnika u organizaciji i vođenju nastavnog časa. Vrednovanje odgojno-obrazovnih ishoda od velike je važnosti za učesnike odgojno-obrazovnog procesa, jer im

omogućava povratnu informaciju o nivou usvojenosti znanja i razvijenosti vještina. Kao sastavni dio procesa učenja i podučavanja, vrednovanje je, zajedno sa nastavnim planom i programom, povezano u cjelovit sistem. Dokument Praćenje i vrednovanje učeničkih postignuća - Strategije praćenja i vrednovanja namijenjen je nastavnicima na svim nivoma obrazovanja.

Osim uvodnog i zaključnog poglavlja sadrži središnje poglavlje – Elementi procesa praćenja i vrednovanja, u kojem se definiraju pojmovi praćenje, procjenjivanje i ocjenjivanje, pojašnjavaju kriteriji za ocjenjivanje, dijagnostičko, formativno i sumativno vrednovanje te samovrednovanje i vršnjačko vrednovanje. Navode se i aktivnosti procesa kontinuiranog vrednovanja te se opisuje II strategija formativnog vrednovanja (“slažem se, ne slažem se, zavisí”, “uvijek, ponekad ili nikada”, “Stripovi”, “svaki graf predstavlja priču”, “primjer – kontraprimjer”, “lista izbora - opravdaj odabir”, “izbaci uljeza”, “strategija žetve”, “deset – dva”, “kartice sa semaforским svjetlima”, “dvije zvijezde i želja”) te dva primjera popunjenih tablica matrica za formativno praćenje. U završnom dijelu navode se pojedine tehnike i metode vrednovanja.

Metodička praksa i Dnevnik metodičke prakse

Za kvalitetnu didaktičko – metodičku pripremu, organizaciju, realizaciju i evaluaciju nastavnog procesa i rad u nastavnom procesu, neophodne su pedagoške i didaktičko-metodičke kompetencije, znanja, vještine i umijeća, kako bi se kvalitetno upravljalo svim procesima koji objedinjuju odgojno-obrazovni rad kroz nastavu. U tom smislu može se zaključiti da je potrebno uspostaviti nove standarde za realizaciju metodičke prakse studenata koji pohađaju nastavničke fakultete ili srodne fakultete koji studente pripremaju za buduće profesionalce u obrazovanju. Za kvalitetnu provedbu metodičke prakse, odnosno, da bi budući nastavnik stekao i razvio potrebne pedagoške i didaktičko-metodičke kompetencije i potrebne reference za samostalno obavljanje nastavničkog poziva, neophodno je urediti pravilnikom o metodičkoj praksi i dnevniku metodičke prakse potrebne procedure i postupke.

U prvom dijelu dokumenta Metodička praksa i Dnevnik metodičke prakse opisuju se:

- specifičnosti i izazovi metodičke prakse na studijskim programima nastavničkog smjera,
- procedure i aktivnosti tokom organiziranja i izvođenja metodičke prakse,
- uloga i karakteristike mentora,
- važnost opservacije časa kao jedne od aktivnosti na metodičkoj praksi.

Drugi dio dokumenta je *Prilog: Dnevnik metodičke prakse*, u kojem se donosi prijedog strukture dnevnika prakse kojeg bi se mogao jednako koristiti na svim studijskim programima nastavničkog smjera, a koji sadrži:

- osnovni podaci o studentu
- osnovni podaci o školi
- upute za vođenje dnevnika metodičke prakse
- procjena uočenih kompetencija studenta tokom metodičke prakse
- opservacija nastavne prakse: pregled prisustva na mentorskim časovima
- protokol opservacije nastavnog časa
- priprema za nastavni čas
- instrument za procjenu i samoprocjenu pripreme za čas
- instrumentarij za posmatranje studenta tokom obavljanja metodičke prakse kroz standard zanimanja
- o predatom dnevniku stručne prakse
- anketa za nastavnike-mentore u školi.

Navedeni prilog je vrijedan doprinos za unapređenje kvalitete i nastavne prakse i nastavničkih kompetencija studenata.

Dokument Metodika praksa i Dnevnik metodičke prakse pripremljen je kao radni materijal četvrtog sastanka Projektne grupe s Radnom grupom 35.

Alokacija ECTS bodova

ECTS sistem (eng. European Credit Transfer and Accumulation System - Evropski sistem za prenos i prikupljanje bodova) temelji se na procjeni opterećenja studenta, odnosno označava neku vrstu „mjerne jedinice“ opterećenja studenata, kako bi studijski programi u evropskom prostoru visokog obrazovanja bili više usporedivi.

ECTS sustav podrazumijeva transparentnost, usporedivost, mjerljivost i fleksibilnost. Kao takav, ECTS sistem donosi mnoge izazove u procesu kreiranja i izvođenja studijskih programa, i to ne samo onih nastavničkog smjera.

U dokumentu Alokacija ECTS bodova pojašnjava se alokaciju ECTS bodova na dva nivoa:

- raspodjela ECTS bodova na nivou semestra po predmetima (makro-alokacija), u kojoj se opisuju faze kreiranja novog ili revidiranja postojećeg studijskog programa:
 1. faza: analiza postojećeg stanja u odnosu na potrebe
 2. faza: definiranje ciljeva studijskog programa u skladu sa strateškim dokumentima, misijom i vizijom
 3. faza: definiranje ishoda učenja na nivou studijskog programa u skladu s ciljevima studijskog programa
 4. faza: definiranje sistema izbornih predmeta i njegovog udjela na nivou studijskog programa
 5. faza: kreiranje modula kao temelja strukture nastavnog plana i programa
 6. faza: kreiranje ishoda učenja na nivou modula
 7. faza: kreiranje sadržaja na nivou modula
 8. faza: definiranje obaveznih i izbornih predmeta na nivou modula
 9. faza: definiranje hronologije predmeta po godinama studija
 10. faza: definiranje ECTS bodova na nivou predmeta
 11. faza: izrada silabusa za svaki predmet;
- raspodjela ECTS bodova na nivou predmeta po opterećenju studenata na svakoj obavezi (mikro-alokacija), gdje se pojašnjavaju:
 - osnovni faktori raspodjele ECTS bodova na predmetu
 - tabelarni prikaz raspodjele ECTS bodova na predmetu
 - udio u ocjeni kao dodatni element u raspodjeli ECTS bodova na predmetu.

Dokument Alokacija ECTS bodova pripremljen je kao radni materijal četvrtog sastanka Projektne grupe s Radnom grupom 35.

Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera

Dvopredmetnost je specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera prema kojoj studijski program osposobljava studenta za zanimanje nastavnika dvaju školskih predmeta (npr. Engleski jezik i Njemački jezik, Matematika i Informatika, Biologija i Hemija, i sl). Dvopredmetnost kao takva postojala je u sistemu visokog obrazovanja i prije bolonjskog procesa, ali je bolonjski proces, prvenstveno uvođenjem ECTS bodova, bitno uticao na strukturu dvopredmetnih studija. Naime, zakonskim određivanjem semestra na 30 ECTS bodova određena je maksimalna količina opterećenje studenta, te se u slučaju dvopredmetnih studija nužno trebao

definirati način na koji se prostor od 30 ECTS bodova dijeli između dva studija u kombinaciji. Taj se izazov često pokazao prevelikom te su neke visokoškolske ustanove rješenje našle u ukidanju dvopredmetnih kombinacija. Međutim, ukidanje dvopredmetnih kombinacije ne bi trebalo biti rješenje, jer dvopredmetnost kao takva ima i određene prednosti, i za visokoškolsku ustanovu i za studente.

Dokument *Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera* namijenjen je fakultetima i visokoškolskim ustanovama koje izvode dvopredmetne studije ili ih planiraju pokrenuti. U njemu se pojašnjavaju određena pitanja vezana za kreiranje i izvođenje dvopredmetnih studija:

- neujednačeno definiranje ključnih termina, kao što su “studijski program”, “studij” i “smjer”
- način izračuna broja potencijalnih kombinacija na temelju broja dvopredmetnih studija
- prednosti dvopredmetnih studija
- organizacijski izazovi pri kreiranju i izvođenju dvopredmetnih studija
- specifičnosti pri implementaciji standarda kvalifikacije nastavnika u dvopredmetne studije
- moguće rješenje za implementaciju standarda zanimanja/kvalifikacije u dvopredmetne studije nastavničkog smjera.

Dokument *Dvopredmetnost kao specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera* pripremljen je kao radni materijal četvrtog sastanka Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Sistem izbornih predmeta

Izbornost je bila jedna od karakteristika visokog obrazovanja i prije bolonjskog procesa, ali je nakon bolonjske reforme dodatno dobila na važnosti. Naime, jedan od šest ciljeva Bolonjske deklaracije odnosi se na mobilnost, koja sama po sebi podrazumijeva izbornost i fleksibilnost nastavnih planova i programa te procedura. Ako je Bolonjskom deklaracijom predviđena mobilost na nivou evropskog područja visokog obrazovanja (ali i šire), tim više bi se trebala razvijati mobilnost unutar jedne visokoškolske ustanove. Osim toga, jedan od kriterija za akreditaciju studijskih programa je osiguravanje interdisciplinarnosti/multidisciplinarnosti nastavnog plana i programa, što se, između ostalog, postiže i sistemom izbornih predmeta na više nivoa. Izbornost kao takva donosi znatne prednosti za studente, ali s druge strane, uspostavljanje Sistema izbornih predmeta iziskuje dosta uloženoj truda i resursa, te zahtijeva posebnu metodologiju kreiranja i implementiranja sustava.

Sistem izbornih predmeta i svi njegovi elementi definiraju se u skladu sa zakonodavnim okvirom te pravnim aktima visokoškolske ustanove (statut, pravilnik o studiranju, pravilnik o usvajanju novih te izmjenama i dopunama postojećih studijskih programa i sl). Iako je izbornost kao takva već zastupljena na svim visokoškolskim ustanovama u BiH, primijećeno je da nije zastupljena na svim nivoima te da nije planirana i organizirana sistemski, nego samo parcijalno. Dakle, izbornost kao takva postoji na svim studijskim programima, ali rijetko na višim nivoima (nivo fakulteta ili univerziteta/sveučilišta).

Osim toga, kreiranje sistema izbornih predmeta direktno je povezano s metodologijom planiranja i kreiranja nastavnih planova i programa, pri čemu je postojanje jasne i učinkovite metodologije kreiranja nastavnih planova i programa na neki način preduslov za kreiranje optimalnog sistema izbornih predmeta i definiranje odnosa između izbornosti na više različitih nivo unutar visokoškolske ustanove.

Dokument *Sistem izbornih predmeta* u uvodnom poglavlju pojašnjava:

- prednosti izbornosti
- potrebu za sistemskim pristupom izbornosti

- nivoe sistema izbornih predmeta
- elemente sistema izbornih predmeta
- ciljevi sistema izbornih predmeta na svim nivoma izbornosti,
- ishodi učenja kao zajednički element sistema izbornih predmeta na svim nivoima izbornosti,
- procedure odabira izbornih predmeta na svim nivoma izbornosti,
- obaveze visokoškolske ustanove i prava studenata u kontekstu izbornosti.

Dokument je dalje podijeljen na pet poglavlja:

- Nivo univerziteta/sveučilišta
- Nivo grupe srodnih fakulteta
- Nivo fakulteta
- Nivo grupe srodnih studijskih programa istog fakulteta
- Nivo studijskog programa.

U svakom od poglavlja se opisuju dva elementa sistema izbornih predmeta, specifična za svaki nivo izbornosti: sadržaj izbornosti i ECTS sistem izbornih predmeta.

Kao prilozi na kraju dokumenta se donose:

- grafički prikaz odluka pri kreiranju sistema izbornih predmeta, s polaznim kriterijem “sadržaj izbornosti”
- grafički prikaz odluka pri kreiranju sistema izbornih predmeta, s polaznim kriterijem “način integriranja ECTS bodova”
- primjer sistema izbornih predmeta na nivou univerziteta/sveučilišta (Sveučilište u Mostaru)
- primjer sistema izbornih predmeta na nivou fakulteta (Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru).

Dokument Sistem izbornih predmeta pripremljen je kao radni materijal četvrtog sastanka Projektnog tima s Radnom grupom 35.

Inkluzija

Inkluzivno obrazovanje

Jedna od mnogobrojnih definicija inkluzivnog obrazovanja glasi: „...inkluzivno obrazovanje se odnosi na praksu uključivanja svih učenika – bez obzira na talenat, poteškoću, socio-ekonomski background ili porijeklo - u redovne škole i razrede gdje je moguće odgovoriti na sve njihove individualne potrebe.“

Prema Stubbsu (1998) „inkluzivno obrazovanje je usmjereno na objezbjeđivanje pristupa svoj djeci odgovarajućem, relevantnom, dostupnom i učinkovitom obrazovanju u okviru njihove zajednice...“

Booth i Ainscow (2002) daju sljedeći uvid u to šta obuhvata inkluzija u obrazovanju:

- jednako uvažavanje svih učenika i zaposlenih;
- povećanje učešća učenika u kulturi škole, nastavnom planu i programu, školskoj zajednici i smanjenje njihovog isključivanja iz njih;
- promjena školske kulture, politike i prakse kako bi se odgovorilo na različitosti učenika u lokalnoj zajednici;
- smanjivanje prepreka za učenje i participaciju svih učenika, ne samo onih ometenih u razvoju ili sa posebnim obrazovnim potrebama;
- učenje iz pokušaja da se prevaziđu prepreke za pristup i učešće određenih učenika, kako bi se napravile

- promjene za dobrobit učenika na jednom širem planu;
- gledanje na različitosti među učenicima kao na resurse za podršku učenju, a ne probleme koji se moraju rješavati;
- priznavanje prava učenika na obrazovanje u lokalnoj zajednici;
- unapređenje škole za zaposlene i za učenike;
- isticanje uloge škole u izgradnji zajednice i razvijanju vrijednosti, kao i u povećanju postignuća u svim oblastima rada i života;
- njegovanje odnosa uzajamne podrške između škola i svih zajednica;
- prihvatanje da je inkluzija u obrazovanju jedan vid inkluzije u društvo.

Dokument *Inkluzija* prikazuje:

- analizu studijskih programa na kojima se analizirao predmetni sadržaj sa ciljem mapiranja ishoda inkluzije
- ishode učenja na nivou općih i specifičnih obaveznih predmeta koji se odnose na inkluziju
- prijedloge za inkluzivno obrazovanje

ZAKLJUČAK

Rezultati prvog dijela *Inicijalno obrazovanje nastavnika (Pre-service Teacher Training)* projekta *TABLA – Aktivnosti općeg obrazovanja u BiH (The General Education Activity)*, prezentirani kroz temeljne i prateće dokumente, obuhvataju većinu pitanja i izazova vezanih za inicijalno obrazovanje u BiH, a njihov doprinos se može gledati kroz dva osnovna korisnika:

- obrazovnim vlastima ponuđeni su Standard zanimanja nastavnika i Standard kvalifikacije nastavnika
- visokoškolskim ustanovama ponuđeni su Nastavnički modul (Zajednička jezgra studijskih programa), te svi prateći dokumenti.

Važno je istaći da su svi dokumenti kreirani upravo iz perspektive korisnika, uzimajući u obzir specifične potrebe, okolnosti i mogućnosti, koje čine realnost visokog obrazovanja u BiH.

Rezultati prvog dijela *Inicijalno obrazovanje nastavnika (Pre-service Teacher Training)* projekta *TABLA – Aktivnosti općeg obrazovanja u BiH (The General Education Activity)* također se mogu gledati kao prilika za:

- zakonsko reguliranje procedure donošenja standarda zanimanja i standarda kvalifikacije
- zakonsko reguliranje nastavničkog zanimanja
- uspješan proces akreditacije studijskih programa nastavničkog smjera
- unapređenje kvaliteta studijskih programa nastavničkog smjera:
 - unapređenje kvaliteta njihovih nastavnih planova i programa
 - unapređenje kvalitete njihove izvedbe u praksi
- dijeljenje iskustava i dobrih rješenja.

